

**INSTYTUT
EMERYTALNY**

Dodatek wdowi możliwe koncepcje i skutki

Spis treści

O opracowaniu.....	2
Sytuacja gospodarstw emeryckich.....	3
Doświadczenia zagraniczne	4
Proponowane rozwiązania.....	5
Skutki finansowe propozycji	7
Wnioski.....	8

O opracowaniu

Zgodnie z danymi GUS w 2021 r. liczba emerytów i rencistów w Polsce wyniosła 9 280,6 tys. osób i była o 0,4% niższa niż w roku poprzednim. W stosunku do liczby ludności Polski grupa ta stanowiła podobnie jak w 2020 r. 24,4% i dominowały w niej osoby pobierające emerytury, których liczba w stosunku do roku poprzedniego nieznacznie wzrosła (o 12 tys. osób, tj. 0,2%)¹.

Średnie wysokości świadczeń wypłacanych emerytom i rencistom przekładają się na dochody, którymi dysponują ich gospodarstwa domowe. W 2021 r. w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów zanotowano przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w wysokości 2 050,97 zł (w gospodarstwach domowych; emerytów – 2 096,28 zł, rencistów – 1 638,26 zł). Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę, którym dysponowały gospodarstwa domowe emerytów był o 34,35 zł wyższy od przeciętnego dochodu w zbiorowości wszystkich gospodarstw domowych w Polsce (2 061,93 zł)². Powyższe kwoty, które pokazują trudną sytuację przeważających w Polsce dwuosobowych gospodarstw emeryckich, mają szczególne znaczenie w sytuacji, gdy, jedno z małżonków – emerytów umiera, a wdowiec czy wdowa pozostaje sam czy sama jedynie z jednym świadczeniem.

W niniejszym opracowaniu, przygotowanym przez ekspertów Instytutu Emerytalnego dr Antoniego Koleka oraz dr Marcina Wojewódkę, podjęto próbę zaadresowania kwestii poprawy sytuacji gospodarstw domowych emerytów poprzez wprowadzenie dodatku wdowiego oraz renty wdowiej.

dr Antoni Kolek
Prezes
Instytutu Emerytalnego

dr Marcin Wojewódka
członek zarządu Instytutu
Emerytalnego

¹ GUS, Emerytury i renty w 2021 r.

https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/32/13/1/emerytury_i_renty_w_2021.pdf

² GUS, Emerytury i renty w 2021 r.

https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/32/13/1/emerytury_i_renty_w_2021.pdf

Sytuacja gospodarstw emeryckich

Śmierć jednego z członków gospodarstwa domowego emerytów wiąże się z obniżeniem uzyskiwanych dochodów. Obniża to jakość życia oraz stwarza większą konieczność wsparcia świadczeniobiorcy przez rodzinę czy inne osoby. Zgodnie z danymi GUS gospodarstwa domowe emerytów są mniej liczne niż średnia liczba osób dla ogółu gospodarstw domowych. Specyfikę gospodarstw domowych emerytów i rencistów widać w zakresie wydatków związanych ze zdrowiem. Obciążenie wydatkami na zdrowie, w tym na wyroby farmaceutyczne, było o 3,0 proc. wyższe w porównaniu z gospodarstwami ogółem (wydatki na zdrowie stanowiły 8,6% w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów i 5,6% w gospodarstwach ogółem). Ich udział był podobny jak w 2020 r. (odpowiednio: 8,5% i 5,3%). Gospodarstwa emeryckie cechują się także znacznie większym obciążeniem dla wydatkami związanymi z użytkowaniem mieszkania łącznie z nośnikami energii³.

Obecnie (stan prawny grudzień 2022 roku) wdowa czy wdowiec po śmierci męża albo żony musi zdecydować, czy zachować swoją emeryturę, czy zrezygnować z niej i skorzystać z renty rodzinnej – 85 procent emerytury żony albo męża. Prawo do renty rodzinnej przysługuje wdowcowi albo wdowie, jeśli w chwili śmierci żony albo męża ukończył/a 50 lat lub był/a niezdolny/a do pracy, albo wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnionych do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie ukończyły 16 lat, a jeżeli uczą się - 18 lat życia lub są całkowicie niezdolne do pracy. Uprawnienie do renty rodzinnej przysługuje obecnie wdowcowi/wdowie, jeśli spełni warunek dotyczący wieku lub niezdolności do pracy w okresie nie dłuższym niż 5 lat od śmierci żony/męża lub od zaprzestania wychowywania dzieci. Powyższe nie zmienia faktu, że kwota takiej renty rodzinnej stanowiąc 85% emerytury zmarłego i tak powoduje realne zmniejszenie się środków do dyspozycji gospodarstwa domowego wdowy czy wdowca. Powstaje przestrzeń potrzeby wsparcia dla takiej osoby, właśnie w postaci dodatku dla wdów i wdowców. Przyznanie prawa do dodatku dla wdów i wdowców jest wyrazem działalności państwa, które nie zapewniając wystarczającego poziomu świadczeń z systemu ochrony zdrowia przejmuje na siebie obowiązek częściowego zrekompensowania ubytku dochodów w gospodarstwie domowym spowodowanego śmiercią członka rodziny. W efekcie wdowa lub wdowiec otrzymają dodatek do emerytury, lub renty będzie pochodną wysokości świadczenia zmarłego.

³ GUS, Emerytury i renty w 2021 r.

https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/32/13/1/emerytury_i_renty_w_2021.pdf

Doświadczenia zagraniczne

Zgodnie z treścią przepisów Konwencji nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy we wszystkich państwach będących stroną tej Konwencji MOP powinna zostać zabezpieczona sytuacja związana ze śmiercią żywiciela rodziny. Powyższe dotyczy też gospodarstw domowych prowadzonych przez emerytów. W Polsce obecnie (grudzień 2022 roku) powyższa sytuacja regulowana jest poprzez instytucję renty rodzinnej. Wdowa lub wdowiec po śmierci swojej żony bądź męża musi zdecydować czy zachować swoją emeryturę, czy też zrezygnować z niej i skorzystać z renty rodzinnej. Wysokość renty stanowi 85% świadczenia osoby zmarłej w chwili śmierci. Jest to jednorazowy wybór.

Polskie rozwiązanie jest zgodnym z przepisami międzynarodowymi, jednakże w niektórych państwach funkcjonuje rozwiązanie pozwalające łączyć wysokość świadczenia własnego z dodatkiem będącym pochodną świadczenia osoby zmarłej. Przykładami takich państw są tak bliscy sąsiedzi Polski jak Litwa, Czechy, Niemcy, jak też państwa położone nieco dalej jak Włochy.

Na podstawie danych z Bazy MISSOC można stwierdzić, że łączenie świadczenia z dodatkiem wynikającym ze świadczenia osoby zmarłej możliwe jest bez ograniczeń w systemie litewskim. Z kolei w Czechach osoba uprawniona posiada prawo do wyższego świadczenia w całości oraz do 50 proc. świadczenia małżonka. W Niemczech prawo dopuszcza możliwość łączenia świadczeń, ale w przypadku, gdy ich łączna wysokość przekracza ustalony limit – świadczenie obniża się o 40 proc. tego przekroczenia. Natomiast we Włoszech możliwość łączenia świadczenia dotyczy sytuacji, gdy dodatek wynosi do 50 proc. świadczenia.

Proponowane rozwiązania

W ostatnich miesiącach w Polsce pojawiły się w przestrzeni publicznej dwie koncepcje zaadresowania wyzwania będącego przedmiotem niniejszego opracowania. Wśród możliwych interwencji w debacie publicznej przedstawione zostały dwie koncepcje:

- przyznanie dodatku wdowiego w wysokości 25% wysokości świadczenia zmarłego (dodatek wdowi – propozycja Koalicji Obywatelskiej)
- przyznanie renty wdowiej, której wysokość określona została jako 85% wysokości świadczenia zmarłego oraz 50% własnego świadczenia (renta wdowia – propozycja Lewicy)

Należy zastrzec, że nie opublikowano szczegółowych propozycji ani nie udostępniono projektów aktów prawnych a opisy poniżej opierają się na doniesieniach medialnych i wypowiedziach polityków.

Dodatek wdowi

Propozycja dodatku wdowiego polega na przyznaniu wdowie lub wdowcowi dodatkowego świadczenia w wysokości 25% emerytury zmarłego małżonka. Wprowadzenie tego rozwiązania przyznającego wdowie lub wdowcowi pobierającemu świadczenie emerytalne dodatkowo 25% emerytury zmarłego małżonka będzie rozwiązaniem korzystniejszym dla świadczeniobiorców, niż tym dotychczas obowiązującym w zakresie prawa do renty rodzinnej. Oznacza to, że zakresem podmiotowym świadczenia objęte byłyby osoby, które tworzyły gospodarstwo domowe, z którego w wyniku śmierci odszedł świadczeniobiorca. Dodatek w formie środków finansowych w wysokości 25% świadczenia zmarłego przysługiwał na wniosek wdowy lub wdowca po złożeniu wniosku do instytucji wypłacającej świadczenie osobie zmarłej. Dodatek przysługiwać ma wdowie albo wdowcowi (docelowo, jeśli zostaną uregulowane związki partnerskie także osobom pozostającym w chwili śmierci w związku partnerskim).

Przykład: Małżeństwo pani Anna i pan Bartosz. Pani Anna otrzymuje 2000 zł emerytury, a pan Bartosz otrzymuje 3000 zł emerytury. Po śmierci pana Bartosza pani Anna otrzyma swoje świadczenie oraz dodatek w wysokości 25% z 3000 zł tj. 750 zł.

$$2000 \text{ zł} + 750 \text{ zł} = 2750 \text{ zł}$$

Dodatek wdowi przysługiwałby od chwili złożenia wniosku i spełnienia kryteriów na czas wdowieństwa. W przypadku ponownego zawarcia związku małżeńskiego dodatek nie będzie wypłacany. Dodatek wdowi ma podlegać rocznej waloryzacji wg wskaźnika właściwego dla świadczenia emerytalnego.

Renta wdowia

Propozycja renty wdowiej polega alternatywnie na:

- zachowaniu swojego świadczenia przez owdowiałego oraz powiększeniu go o 50% renty rodzinnej po zmarłym współmałżonku albo
- rozpoczęciu pobierania renty rodzinnej po zmarłym współmałżonku oraz 50% swojego dotychczasowego świadczenia

Czyli osoba owdowiała w tej propozycji będzie mogła podjąć samodzielnie decyzję i będzie mogła zachować swoje świadczenie i powiększyć je o 50 procent renty rodzinnej po zmarłym małżonku lub pobierać rentę rodzinną po zmarłym małżonku i 50 procent swojego świadczenia.

W tym miejscu warto podkreślić, że renta rodzinna jest świadczeniem już istniejącym w systemie ubezpieczeń społecznych, zatem faktyczna interwencja w obowiązujący system prawny w drugim wariantcie sprowadza się do zmiany zasad ustalania wysokości świadczenia – renty rodzinnej.

Przykład: Małżeństwo pani Cecylia i pan Dariusz. Pani Cecylia otrzymuje 2000 zł emerytury, a pan Dariusz otrzymuje 3000 zł emerytury. Po śmierci pana Dariusza pani Cecylia otrzyma swoje świadczenie oraz połowę z 85% z 3000 zł tj. 1275 zł.

$$2000 \text{ zł} + 1275 \text{ zł} = 3275 \text{ zł}$$

albo

Małżeństwo pani Ewa i pan Franciszek. Pani Ewa otrzymuje 2000 zł emerytury, a pan Franciszek otrzymuje 3000 zł emerytury. Po śmierci pana Franciszka pani Ewa otrzyma 50% swojego świadczenia oraz 85% z 3000 zł tj. 2550 zł.

$$1000 \text{ zł} + 2550 \text{ zł} = 3550 \text{ zł}$$

Renta wdowia przysługiwała by na wniosek wdowy lub wdowca po złożeniu wniosku do instytucji wypłacającej świadczenie osobie zmarłej. Dodatek przysługiwać ma wdowie albo wdowcowi (docelowo, jeśli zostaną uregulowane związki partnerskie także osobom pozostającym w chwili śmierci w związku partnerskim). Należy jednak wziąć pod uwagę, że zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami prawo do renty rodzinnej może przysługiwać więcej niż jeden osobie wówczas rzeczywiste świadczenie będzie odpowiadać:

- dla dwóch osób uprawnionych – 90 proc. świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu, czyli 45%
- dla trzech lub więcej osób uprawnionych – 95 proc. świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu, czyli 31,6% przy trzech osobach.

Powyższe oznacza, że w przypadku większej liczby uprawnionych do renty rodzinnej propozycja renty wdowiej może nie być atrakcyjna dla owdowiałego.

Skutki finansowe propozycji

Przyjęte wspólne założenia statystyczne

Dla oceny skutków finansowych poszczególnych propozycji konieczne jest przyjęcie wspólnych założeń dla dodatku wdowiego jak też dla renty wdowiej. Są to:

- przeciętna wysokość świadczenia emerytalnego - kwota 2600 zł brutto
- liczba umierających w danym roku emerytów – 180 000 osób
- wartość % emerytów pozostających we wspólnych gospodarstwach – 85%

Dodatek wdowi

Dodatek wdowi w wysokości miesięcznej 650 zł w skali miesiąca będzie kosztował około 100 mln zł, co oznacza w skali roku kwotę około 1,2 mld zł. Zakłada się również, że dodatek ten będzie działał wyłącznie na przyszłość to jest był wypłacany tym wdowom lub wdowcom, którzy staną się takimi osobami po dniu wejścia w życie przepisów wprowadzających dodatek wdowi. Jeśli jednak objąć świadczeniem dodatku wdowiego wszystkie osoby owdowiałe obecnie już na dzisiaj (grudzień 2022 roku) w systemie zabezpieczenia społecznego należy wskazać, że wartość wsparcia adresowana by była do około 3,5 mln świadczeniobiorców i wynosiłaby kwotę około 27,3 mld zł rocznie.

Renta wdowia

Renta wdowia w wysokości miesięcznej 1300 zł w skali miesiąca będzie kosztowała około 200 mln zł, co oznacza w skali roku kwotę około 2,4 mld zł, gdyby obejmował wyłącznie osoby wdów lub wdowców, którzy staną się takimi osobami po dniu wejścia w życie przepisów wprowadzających rentę wdowią. Jeśli jednak objąć rentą wdowią wszystkie osoby wszystkie osoby obecnie korzystające z renty rodzinnej, które ukończyły 60 rok życia – 900 tys. osób należy wskazać, że wartość wsparcia wynosiłaby 14 mld zł rocznie.

Wnioski

Nie ulega żadnej wątpliwości, że obydwa proponowane rozwiązania odczuwalnie poprawiłby sytuację materialną jednoosobowych gospodarstw emeryckich zachowując możliwości konsumpcyjne, co spowoduje wzrost wpływów z podatków pośrednich. Wprowadzając powyższe rozwiązania należy, jednakże odpowiedzieć sobie na ważne pytania z nimi związane takie jak zakres ingerencji w obecnie obowiązujący system, ramy czasowe rozwiązania oraz możliwości finansowe wykonania takich zobowiązań.

Tabela 1. Podsumowanie koncepcji dodatku wdowiego i renty wdowiej

	Dodatek wdowi	Renta wdowia
Zakres podmiotowy	wszyscy emeryci i renciści (około 3 mln uprawnionych)	osoby otrzymujące rentę (około 900 tys. osób)
Zakres przedmiotowy	wdowieństwo, ryzyko utraty części dochodów gospodarstwa domowego	utrata żywiciela rodziny
Wpływ na ubezpieczenia społeczne	Część świadczenia zmarłego pozostaje w gospodarstwie domowym	W przypadku kilku osób uprawnionych do renty rodzinnej świadczenie jest dystrybuowane na kilka osób, nienależnie od gospodarstwa domowego
Wysokość świadczenia	25% wartości świadczenia zmarłego	wartość renty oraz 50% hipotetycznego świadczenia

Źródło: opracowanie własne

Wszystko powyższe powinno być w pierwszej kolejności przedmiotem analiz naukowych a dopiero potem programów politycznych.

**INSTYTUT
EMERYTALNY**

**Instytut Emerytalny sp. z o. o.
ul. Solec 38 | 00-394 Warszawa**

**biuro@instytutemerytalny.pl
www.instytutemerytalny.pl**